

ІНВЕСТИЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ

У запропонованій статті узагальнено сутність та структуру інвестиційних механізмів регулювання економіки підприємств. Розглянуто складові компоненти та запропоновано їх поділ на основні та додаткові.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний процес, інвестиційні механізми, механізм управління, посередники, джерела інвестицій.

Загальна постановка проблеми. Реалізувати інвестиційну політику держави можна тільки за наявності дійових інвестиційних механізмів, при цьому йдеться про створення фактично нового механізму, який буде регулювати господарську діяльність підприємства. Питання пов'язані, з формуванням механізмів активізації інвестиційної діяльності як на макро-, так і на мікрорівнях, є особливо актуальними для розвитку держави. Головним завданням інвестиційних механізмів є забезпечення зростання ефективності інвестування. До елементів інвестиційного механізму можна віднести обсяги інвестицій, ефективність інвестиційного процесу, вплив інвестицій на економічний розвиток підприємства та на проведення інвестиційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток інвестиційних процесів зробили праці вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як В.Г. Федоренко, І.Л. Сазонець, О.Д. Сучкова, І.А. Бланк, А.А. Пересада, С.О. Гуткевич, У.Шарп, Г. Александр, Дж. Бейлі, М. Джонк, Л. Гітман, Дж. Кейнс, Д. Тейлор та інші. Віддаючи належне значущості таких досліджень, необхідно звернути увагу, що не отримали достатнього висвітлення питання, присвячені інвестиційному механізму регулювання економіки підприємств. Тому виникає потреба в узагальненні проведених досліджень та комплексному обґрунтуванні сутності інвестиційних механізмів регулювання економіки підприємств (ІМРЕП).

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності інвестиційних механізмів регулювання економіки підприємств їх структури та складових компонентів. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати існуючі підходи щодо визначення інвестиційних механізмів регулювання економіки підприємств; обґрунтувати поділ інвестиційних механізмів регулювання економіки підприємств на основні та додаткові.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні у науковій літературі зустрічається ототожнення інвестиційного механізму з фінансово-кредитним. Причиною цього, на наш погляд, є те, що різновидом механізмів залучення і розміщення інвестиційних ресурсів є фінансові, кредитні та розрахункові механізми. Розрахункові механізми розглядаються як механізми проведення та управління розрахунково-касовим обслуговуванням. Згідно з положеннями теорії економічного управління до складу систе-

ми економічних відносин входять суб'єкти, об'єкти та механізм реалізації економічних відносин. У той же час формування механізму відбувається з урахуванням особливостей суб'єктів та об'єкта системи економічних відносин. Наприклад, механізм банківського інвестування — з урахуванням специфіки банку, а механізм інвестування машинобудівних підприємств формується з урахуванням специфіки діяльності цього підприємства.

Так, Ілларіонов О.Ю. зазначає, що інвестиційні механізми зводяться до простих цивільно-правових конструкцій типу договорів про сумісну діяльність державних підприємств (окремих шахт) із підприємницькими структурами або до оренди частини майнового комплексу (окремих бремсбергів тощо), рідше — до оренди цілісних майнових комплексів [1].

На думку деяких вчених-економістів недостатність досліджень полягає у тому, що більше уваги приділяється питанням функціонування оборотних фондів, залишаючи поза увагою проблему відтворення основних фондів. Більшість вітчизняних економістів акцентують увагу на необхідності удосконалення фінансово-кредитного механізму та формування ефективного інноваційно-інвестиційного механізму [2, с. 283–285].

Таким чином, інвестиційний механізм, який досліджується, є частиною інвестиційної системи розвитку економіки підприємств, і його склад залежить від специфіки усіх елементів інвестиційної діяльності.

При розгляді складу і структури інвестиційних механізмів регулювання економіки підприємств виникає проблема обґрунтування співвідношення інвестиційних та інших економічних механізмів. Можемо стверджувати, що механізми залучення і розміщення ресурсів можуть бути як інвестиційними, так і неінвестиційними. Критеріями інвестиційного механізму, на нашу думку, є вид обслуговуючих ресурсів. Якщо ресурси цілеспрямовано формуються для відтворення основних фондів, то вони є прямими інвестиціями, а обслуговуючий їх механізм — інвестиційним. Як правило, процес відтворення потребує значних витрат і окуповується з часом. Тому довгий час як додатковий критерій визначення інвестицій в економічній літературі використовувалась терміновість отримання ресурсів, і довгостроковий кредит в основні фонди підприємств називали інвестиційним. Ми вважаємо, що такий критерій не є науково обґрунтованим і штучно обмежує перелік інвестиційних операцій, опосередковано стимулюючи довгострокові інвестиційні затрати, скорочуючи коротко- та середньострокові інвестиції.

Серед інвестиційних механізмів можна виділити не фінансові і не кредитні механізми. У складі ІМРЕП велике значення має механізм проведення і управління безготівковими розрахунками — розрахунковий механізм. Разом з проблемою взаємодії інвестиційного та інших економічних механізмів має місце вирішення проблеми розмежування інвестиційної діяльності та інвестування. З огляду на це, ми пропонуємо абстрактно поділити інвестиційний механізм на дві складові: механізм інвестування (основні компоненти ІМРЕП) і механізм управління інвестиціями (додаткові компоненти). Основними компонентами ІМРЕП є механізм залучення і розміщення інвестиційних ресурсів у господарську діяльність підприємств. Якщо метою інвестування є отримання запланованого або максимального розміру прибутку, то основні компоненти механізму є комерційними. Інвестування з метою задоволення соціальних по-

треб чи програм — некомерційними. Управління інвестиціями є складовою механізму інвестування, тому його реалізацію будемо називати додатковим компонентом.

За методами інвестування основні компоненти ІМРЕП ми ділимо на дві групи: без допомоги інвестиційних посередників (самоінвестування) та за допомогою інвестиційних посередників.

В. Буравков та Д. Новіков вперше звернули увагу на проблеми управління механізмом фінансування інвестиційних проектів, виділивши механізм самооплатності (самофінансування) як найбільш перспективний. Самоінвестування, на нашу думку, може бути домінуючим інвестиційним ресурсом лише за умови високого рівня прибутковості, постійно зростаючих темпів виробництва та реалізації продукції, оскільки основні компоненти діяльності будь-якого підприємства розвиваються у взаємозв'язку і взаємозалежності з компонентами інвестиційного посередництва, які дозволяють авансувати капітал на довгостроковій основі. Самоінвестування має як переваги, так і недоліки. Перевагами є простота та швидкість залучення, висока віддача за критерієм норми прибутковості інвестиційного капіталу (непотрібно виплачувати відсотки та дивіденди), суттєве зниження ризику неплатоспроможності та банкрутства підприємства при їх використанні, повне збереження управління в руках засновника підприємства [3, с. 263–264]. Основними недоліками є обмежений обсяг інвестиційних ресурсів, відсутність зовнішнього контролю за їх ефективним використанням. За рахунок власних коштів підприємства, як правило, неможливо реалізувати великомасштабні інвестиційні проекти.

Розглядаючи кредитно-інвестиційне посередництво [4; 5; 6], можна виділити дві основні групи компонентів інвестиційного механізму: інституціональні та неінституціональні (приватні). Інституціональними інвестиційними посередниками є банківські установи (НБУ, комерційні банки), фондові біржі, бюджетні організації (пенсійні фонди, страхові компанії), інвестиційні фонди та інвестиційні компанії тощо. Неінституціональними посередниками є спеціалісти, які здійснюють операції з інвестування без створення юридичної особи. Схематично механізми інвестиційного посередництва подамо у такому вигляді (рис. 1).

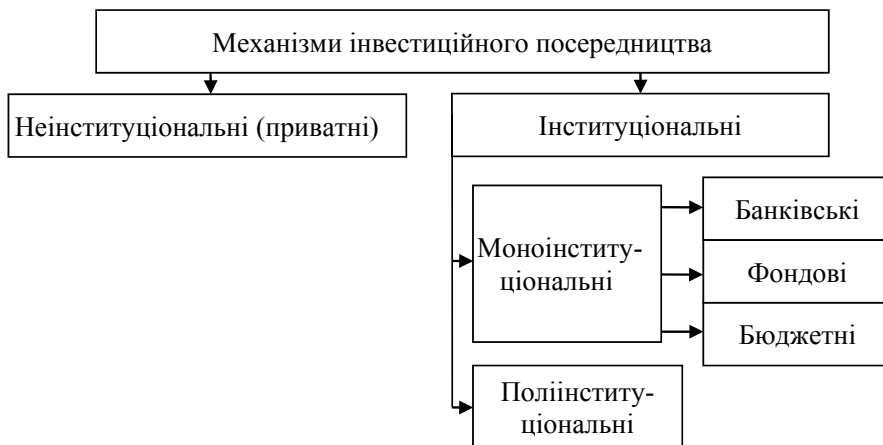

Рис. 1. Механізми інвестиційного посередництва

У процесі взаємозв'язку інституціональних посередників (моноінституціональних) виникли поліінституціональні компоненти інвестиційного посередництва – це так звані об'єднання у вигляді асоціацій, консорціумів та ПФГ.

Інвестиційні ресурси поділяються на внутрішні та зовнішні, які, у свою чергу, поділяються на власні та запозичені. Ця кваліфікаційна ознака є об'єктивно необхідною, оскільки визначає економіко-правову природу використовуваних в інвестиційній діяльності ресурсів. Однак, на нашу думку, вона потребує деякого уточнення. Більшість вчених-економістів [3; 7; 8] не акцентують своєї уваги на самостійності тих механізмів, за допомогою яких залучаються і розміщуються інвестиційні ресурси, які не є однозначно ні внутрішніми, ні зовнішніми. Маємо на увазі ті ресурси, які виникають у результаті зміни форми власності, злиття, поглинання, поділу, ліквідації та інших видів реорганізації. Тому ми пропонуємо називати такі ресурси реорганізаційними, і за економіко-правовою природою види основних компонентів ІМРЕП поділяємо на внутрішні, зовнішні та реорганізаційні.

Таким чином, види основних компонентів ІМРЕП різняться між собою за методами інвестування, цілями, економіко-правовою природою. Зведемо класифікацію основних компонентів ІМРЕП з урахуванням взаємозалежності на рис. 2.

*Примітка. Складено за: [3 с. 263; 7, с. 256].

Рис. 2. Види основних компонентів ІМРЕП

Історично так склалося, що інвестиційний механізм виник як механізм інвестування і був механізмом залучення та розміщення інвестиційних ресурсів. Такої ж думки дотримувався В.В. Земсков, але виникла проблема у забезпеченні управління інвестиційною діяльністю, тобто досягнення такого стану, який характеризується як взаємна впевненість суб'єктів інвестиційних відносин у своєчасному залученні і розміщенні інвестиційних ресурсів повною мірою.

Управління інвестиціями підприємства входить до загальної системи фінансового менеджменту і є однією з основних функціональних його підсистем, що забезпечує реалізацію переважно стратегічних завдань. У цьому контексті управління інвестиціями можна розглядати як комплекс заходів, спрямованих на прийняття та реалізацію управлінських рішень, пов'язаних із здійсненням різних аспектів інвестиційної діяльності підприємства і спрямованих на досягнення поставлених цілей.

І основні, і додаткові компоненти ІМРЕП забезпечують розвиток інвестиційної діяльності. Розглядаючи додаткові компоненти або механізми управління інвестиційною діяльністю нашої держави, а саме: В.А. Москвін поділив механізми забезпечення повернення інвестицій на майнові та інформаційні [9, с. 22], але це, на нашу думку, недостатньо відображає усе різноманіття та специфіку компонентів ІМРЕП. Ми вважаємо, що додаткові компоненти ІМРЕП слід групувати таким чином:

- компоненти якісного перетворення складових інвестиційної діяльності;
- компоненти кількісного перетворення складових інвестиційної діяльності;
- компоненти управління термінами інвестиційної діяльності;
- компоненти зміцнення довіри учасників інвестиційної діяльності.

Види додаткових компонентів ІМРЕП відобразимо на рис. 3.

Групування додаткових компонентів ІМРЕП розкриває перспективи розвитку і взаємозв'язок додаткових компонентів з основними. Наприклад, до групи компонентів якісного перетворення складових інвестиційної діяльності ми відносимо механізм сек'юритизації кредитів. Сек'юритизація, набувши широкого поширення на Заході, має перспективи розвитку і в Україні, але за умови законодавчого регулювання. Щодо ризиків сек'юритизації думки експертів розходяться. Одні вважають, що особливих ризиків не існує, хіба що є ризик неадекватного відображення сек'юритизованого цінного паперу кредитного портфеля. Однак поки що не зрозуміло, чи буде готовою юридична практика забезпечувати повернення заборгованості. Очевидно, однією із значних проблем, що перешкоджають Україні успішно вийти на ринок сек'юритизації, є недостатні розміри кредитного портфеля. На думку банкірів, він має бути не менше 100 млн дол. [10, с. 47]. Ми розглядаємо механізм сек'юритизації кредитів як механізм трансформації дебіторської заборгованості і, перш за все, за виданими кредитами у боргові цінні папери. Це, на нашу думку, компонент якісного перетворення змісту інвестиційної діяльності, оскільки спочатку в межах цього компоненту відбувається зміна форми інвестиційних ресурсів, а не зміна цінних або нецінних кількісних параметрів інвестування.

Рис. 3. Види додаткових компонентів ІМРЕП

Вексельне кредитування, лізинг, торговельний кредит, факторинг та інші схеми кредитування, у яких не використовується кредитно-фінансовий механізм, теж відносимо до групи компонентів якісного перетворення змісту інвестиційної діяльності. Вексельними кредитами є банківські операції з врахування (дисконту) векселів і видачі позик під забезпечення векселів, використовуючи вексель, підприємство достроково отримує ліквідні кошти [11, с. 182]. Це дозволить вирішити ряд управлінських завдань як кредитору, так і позичальнику. Лізинг розглядається як доволі складне економічне явище але, як свідчить зарубіжний досвід, є одним із продуктивних шляхів залучення капіталу і має велике

значення в період економічної кризи. Найпривабливішим майном у сфері лізингу є автотранспорт, машини, обладнання, на які припадає 85% всіх лізингових операцій. Світова практика довела ефективність надання лізингових послуг як одного із способів фінансування капіталовкладень під час збереження фінансової незалежності підприємствами [12]. Через відсутність власних фінансових ресурсів на підприємствах та високу вартість банківського кредиту підприємства мають розглядати лізинг як ефективний спосіб залучення капіталу, який дає змогу модернізувати виробництво й адаптувати його до вимог ринку. Під час застосування лізингу для оновлення основних засобів відбувається збільшення виробничих потужностей підприємств і виникає можливість виготовлення якісної конкурентоспроможної продукції, збільшення прибутку та податкових надходжень до бюджетів різних рівнів. Оскільки лізингові операції є дійовим і реальним капіталозберігаючим способом фінансування виробництва, то на сьогодні лізинг можна вважати найперспективнішим фінансовим інструментом, що здатний активізувати інвестиційний процес в Україні. Активне запровадження лізингу може дати відчутний поштовх структурній перебудові реального сектора економіки, оновленню основних фондів, розвитку малого та середнього бізнесу, індустріалізації виробництва [13, с. 12]. Нинішня економічна ситуація сприяє розвитку лізингового механізму як найдоцільнішого методу фінансування інвестицій, коли практично зупинилося фінансування капіталовкладень в оновлення основних засобів, з огляду на недостатність прибутку і значне скорочення виробництва, і може сприяти збереженню ліквідності підприємств.

Особливістю вексельного кредитування є те, що кредит надається векселями, якими підприємство-позичальник розраховується зі своїми кредиторами. Переваги вексельного кредитування вбачаються в тому, що погоджені кредитні ставки не змінюються залежно від економічної ситуації в країні, ліквідності вкладень тощо [11].

Компоненти ІМРЕП, які не належать до перших трьох груп додаткових компонентів (рис. 3), ми відносимо до компонентів, які впливають на рівень довіри учасників інвестиційного процесу. Це такі компоненти, як гарантування, страхування, за порука, реклама, аукціонні торги, регламентування (в тому числі і законодавство), рівень доступу до інформації, її розкриття та закриття тощо. Додаткові компоненти ІМРЕП рідко використовуються самостійно один від одного, як правило, вони використовуються разом, оскільки об'єктивно взаємодіють і доповнюють один одного.

Висновки. Систематизувавши погляди визначення економічної сутності ІМРЕП та близьких по суті понять, які були досліджені вітчизняними та зарубіжними науковцями, спеціалістами в галузі економіки та управління, ми зробили висновок, що інвестиційний механізм — це перш за все механізм інвестування. У рамках механізму інвестування здійснюється залучення ресурсів у відтворення основних фондів та забезпечення підприємства оборотними коштами. Тому ІМРЕП є не тільки механізмом залучення та розміщення, але і управління ресурсами. Держава на макrorівні, інвестор на мікрорівні здійснює управління інвестиційним процесом. Управління процесом інвестування необхідне для ефективного його

впровадження. Таким чином, визначення інвестиційного механізму є результатом загального і критичного переосмислення здобутків економічної науки. Специфіка функціонування ІМРЕП недостатньо розкрита і потребує подальшого вивчення як на макро-, так і на мікрорівні. Ефективність інвестування слід забезпечити за рахунок раціонального завантаження виробничих потужностей, впровадження прогресивних технологій, підвищення продуктивності праці, що забезпечить досягнення економічного, соціального та інших ефектів.

Список використаної літератури

1. Ілларіонов О.Ю. Нормативне забезпечення прискорення інвестиційних процесів у вугільній галузі України / О.Ю. Ілларіонов // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://intkonf.org/illarionov-oyu-normativne-zabezpechennya-priskorennya-investitsiynih-protsesiv-u-vugilniy-galuzi-ukraini>
2. Смоквіна Г.А. Формування ефективного інноваційно-інвестиційного механізму / Г.А. Смоквіна // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ. – О., 2006. – Вип. 2 (26). – С. 282–287.
3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. / Т.В. Майорова. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – 376 с.
4. Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 15.03.2001, № 2299–III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 6. – С. 1.
5. Корнєєв В.В. Модифікація форм фінансового посередництва в Україні / В.В. Корнєєв // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 77–85.
6. Герасимова С.В. Роль фінансових посередників в організації інвестиційної діяльності акціонерних товариств / С.В. Герасимова // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 103–111.
7. Прутська Т.Ю. Амортизаційні відрахування як джерело відтворення основних фондів та напрями реформування амортизаційної політики / Т.Ю. Прутська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2, Т. 2. – С. 12–15.
8. Котова М.В. Джерела інвестицій : історичний аспект, сучасна сутність / М.В. Котова // Праці Одеського політехнічного університету, 2006. – № 1 (25). – С. 254–257.
9. Москвин В.А. Виды обеспечения при долгосрочном кредитовании предприятий / В.А. Москвин // Банковское дело. – 2000. – № 7. – С. 19–25.
10. Охотники за портфелями // Инвестгазета. – 2006. – № 13–19. – С. 47.
11. Коваль В.М. Вексельне кредитування як інструмент фінансового забезпечення аграрного підприємства / В.М. Коваль // Економіка та підприємництво. – 2009. – № 23. – С. 181–186.
12. Брус С.І. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні / С.І. Брус // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 75–79.
13. Ларіонова К.Л. Можливості, проблеми та перспективи розвитку лізингу в Україні / К.Л. Ларіонова, О.В. Яремчук // Наука й економіка. – 2007. – № 4. – С. 10–19.

В предлагаемой статье подчеркнута суть и структура инвестиционных механизмов регулирования экономики предприятий. Рассмотрены основные составляющие компоненты и предложено разделение их на основные и дополнительные.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный процесс, инвестиционные механизмы, механизм управления, посредники, источники инвестирования.

The following article summarizes the backbone and the structure of investment vehicles in management of business economics. The basic components have been considered and the division of the latter into principal and optional has been suggested.

Key words: investments, investment process, investment vehicles, management mechanisms, intermediaries, sources of investment.

Надійшло 15.09.2011.

УДК 339.9:519.22

І.В. Тараненко, Ю.К. Тараненко

ОБҐРУНТУВАННЯ ЧАСОВИХ МЕЖ ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ МЕТОДАМИ СТАТИСТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

У статті досліджено особливості процесу глобалізації на сучасному етапі світового розвитку. Обґрунтовано часові межі формування глобальної економічної системи з використанням інструментів статистичного моделювання. Проаналізовано динаміку показників глобалізації, взаємозв'язок кількісних та якісних змін, які свідчать про системний характер глобалізаційного процесу.

Ключові слова: глобалізація, глобальна економічна система, індекс глобалізації, регресійна залежність, нормальний (гаусів) розподіл.

Постановка проблеми. Глобалізація обумовила глибокі сутнісні перетворення на усіх рівнях соціально-економічної системи суспільства. Відбувається активізація системних процесів на глобальному рівні та відповідно, зміна фундаментальних характеристик світової економічної системи: зростання її упорядкованості, цілісності й інтегрованості. Остання чверть ХХ ст. була відзначена безпрецедентним посиленням інтернаціоналізації світового господарства та прискоренням інтеграційних процесів. Світова економіка здійснює рух до нового якісного стану, яким є глобальна економічна система. Дослідження кількісних та якісних параметрів змін, що відбуваються, та обґрунтування їхнього системного характеру набуває особливої актуальності.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасні вітчизняні та іноземні дослідники К. Бейлі, О. Білорус, Т. Девезас, Т. Кальченко, Дж. Моделскі, Ю. Остерхаммер, У. Томпсон, А. Філіпенко, Е. Хопкінс досліджують глобалізацію як процес, що розгортається в часі, та виокремлюють періоди, або «хвилі» глобалізації. З. Адаманова, І. Аделман, Л. Аллен, О. Білорус, В. Ломакін, Ю. Макогон, О. Швиданенко, Ш. Халл та ін., усвідомлюючи системний характер сучасних глобалізаційних процесів, визнають, що характеристики, які визначають формування глобальної економічної сис-